

NAGY György Határország 1957–2007

Egy fél évszázad egy emberöltő. Mi, akik a történelem során több, utoljára a Határország nevet viselő szervezet tagjai voltunk oly gonddal őrizzük emlékeinket, hogy a valós történelmi jelleg könnyen elveszhet. Az adott társadalmi, kulturális, politikai környezet időn és téren keresztül összekapcsol bennünket elődeinkkel. Szervezetünk története emberek története, amely spirituális potenciállal rendelkezik. A határország funkciójából következően a honvédségtől eltérő, sajátos habitusú testületként működött. Míg az előbbi az elmúlt fél évszázadban Magyarország területén szerencsére csak virtuális ellenséggel rendelkezett, mellyel a gyakorlótéren küzdött meg, addig a Határország – más rendvédelmi testületekhez hasonlóan, békeidőszakban is – valós feladatokat valósított meg. Ez a tény egy sajátos közösséget teremtett, amely valamennyi állománycsoportra kiterjedt. Igen, mi HATÁRŐRÖK voltunk!

A magyar határőrizetre ható nemzetközi és hazai politikai események.

Az 1956. évi szabadságharc után a nemzetközi és belpolitikai feszültséget a kiteljesedő enyhülés évei követték,¹ amely folyamat az 1975. évi a Helsinki Egyezmény és az 1979. évi széleskörű vízumkényyszer megszüntetésével erősödött meg. Az 1980-évek jelentős része alapvetően nyugalmasan, a nemzetközi kapcsolatok bővülésével telt el. Azt követően a közel-keleti, és a környező országokban kialakuló belső feszültségek az országok felbomlása, a háborús események illegális migrációs hatásai követtek, melyek közül a Szovjetunióban 1987-től kezdődő és felbomlással végződő megújulási törekvések valamint a délszláv válság elhúzódó hatásai emelkedtek ki.

A kettős, szigorító és könnyítési igények együttes hatására a hazai nyitás, 1988-ban kezdődött a „világútlevel” bevezetésével, majd 1989-ben az 1951. évi Genfi Menekültügyi Konvencióhoz csatlakozással, a külföldre utazás szabályainak liberalizálásával, az államhatárhoz kapcsolódó jogszabályok demokratikus szellemű átírásával,² végül pedig a Német Demokratikus Köztársaság állampolgárai számára a határok megnyitásával, illetve a romániai forradalommal zárult.³

Minden hazai eseményt felülmúlt, az 1990. évi, a rendszerváltó országgyűlés, melynek nyomán sok országgal széleskörű vízumegyezmények kötésére, valamint a 12 hónapos sorkatonai szolgálati idő bevezetésére került sor.

A szervezet egészére rányomta bélyegét a hazai rendszerváltás után kialakult új társadalmi rend, a megváltozott nemzeti elkötelezettség hatására kialakult jogi, anyagi, személyi feltételrendszer.⁴

Ausztria 1995. május 26-án a Schengeni Egyezményhez csatlakozott. Ausztriával közös határszakaszunk Európai Unió külső határává vált.

A délszláv válság kapcsán a konfliktuskezelési feladatok tömegét látta el a Határország eredményesen, melyben jelentős szerepet játszott a viszonylati parancsnokság, valamint az alkalmazott zászlóalj-törzsek, határvadász századok.

Új törvény született 1997-ben a Határorségről és a határőrizetről.⁵

Kidolgozták az Unió csatlakozási koncepciót.⁶

Magyarország 2004. május 1-én csatlakozott az Európai Unióhoz. A módosított Alkotmány alapján 2005. január 1-től megváltozott a Határország jogállása.

Az EU-hoz történt csatlakozás után az ország folytatta a felkészülését a schengeni tagság követelményeinek teljesítésére. Megalkották az új, úgynevezett biometrikus útlevelecsaládot.

A szervezet változásai:

A feszült nemzetközi és belpolitikai körülmények között 1957-ben újjászervezték a fegyveres erőket és testületeket. A Határorséget is átszervezték. A BM. Határország megnevezés helyett a parancsnokság elnevezése 1957 júniusától Határország Országos Parancsnokságra változott.⁷ A tíz határőrkerület – amelyek 1959–1970-ig működtek, valamint az 1975-től létrehozott Győri önálló zászlóalj és a tizenedik kerület soproni székhellyel – évtizedekig stabil állománnyal, kisebb területi módosításokkal tevékenykedett. Ehhez a struktúrához kapcsolódott 1985 novemberétől – a Ferihegy II. terminál átadása után – a budapesti határátkelőhely, amelyet a határforgalom dinamikus emelkedéséből fakadóan, 1990-ig erőteljesen fejlesztettek.⁸

Ezt a stabilitást 1990-től permanens – pozitív és negatív elemeket egyaránt tartalmazó – változások sora követte. (nyomsáv, határsáv megszüntetése, elektromos jelzőrendszer lebontása stb.) Közben meg kellett őrizni a szervezet intaktságát, készen állva a szomszédos országokban vagy azon kívül kialakuló, hazánkra is ható feszültségek következményeinek kezelésére. Az államhatárt egyre erősebb, összetettebb és kiszámíthatatlanabb hatások érték, amelyek elsősorban a határon túl keletkeztek, s be-

fele hatottak. Készen kellett állni határőrizeti szükséghelyzet bevezetésére. Felerősödött a migrációs nyomás, a terror veszélyeztetettség. A határőrség viszonylati parancsnoksága az alkalmazott zászlóalj-törzsekkel, határvadász századokkal eredményesen látta el feladatait.

Az érintett határátkelőhelyek végrehajtották az UNPROFOR kontingensek, a katonai ellenőrző csoportok átléptetését, érvényesítették az ENSZ embargóból következő feladatokat.

1996. szeptember 1-től megkezdődött a 9 hónapos sorkatonai szolgálati időre történő átállás.⁹ A Határőrség rendszeresített sorállományú státusai száma ez évben már csak 8 177 fő volt.

A rendszerváltással a határőr kerület, őrs, FEP elnevezések igazgatósággá, határőrizeti és határforgalmi kirendeltségekké változtatásával megkezdődött a sorozott állomány kivonása, végső stádiumában az összevonásokkal a határrendészeti kirendeltségek felállítása. Ausztria schengeni tagsága szervezeti korrekciókat vont maga után. A szakmai tevékenységet szabályozó hatálytalanított jogforrások helyett az újak kiadásának elhúzódása, késése, elmaradása fokozta a bizonytalanságot, negatívan hatott a határozott intézkedések kiadása tekintetében.

Az Európai Unióhoz csatlakozás után a határőrség folytatta a felkészülést a schengeni tagság követelményei teljesítésére.

Mindezekkel a körülményekkel, és a sorozott állomány szolgálati idejének ötven év alatti 27 hónapról fokozatosan kilenc hónapra csökkentésével, a hivatásos, rendészeti szervezetté átalakításig és a deregulációig, tartó folyamattal, amely az önállóság megszüntetéséig tartott az egész állománynak meg kellett küzdenie.¹⁰

A feladatrendszer

Az 1970-es évek harmadik harmadáig a feladatrendszert, így a szakmai tevékenység meghatározó részét a klasszikusnak mondható határőrizeti eljárások és tevékenységek jellemezték. Azt követően irányult a figyelem a határforgalom ellenőrzésre.¹¹ A figyelmet a délszláv válság időlegesen részben visszavetette és a katonai határőrizet felé terelte. A helyzet normalizálódását követően, a fejlesztések hatására az eljárások korszerűsödtek, s már a rendészeti jelleg széleskörű alkalmazásának szükségessége került előtérbe. Megvalósulását a szakmai viták, és a jogalkotás lassúsága hátráltatták.¹²

A vezető állomány szemlélete

Elgondolkodtató, vajon milyen lehetett a vezető állomány szemlélete, hiszen a Határőrség felső- és középszintű vezető állományának meghatározó többsége, akik a hetvenes évek végéig szolgáltak ilyen beosztásban, a negyvenes évek végén, az ötvenes években szereztek tiszti rendfokozatot, és kaptak katonai, illetve határőr szakmai felkészítést.

Felsőfokú képzésükben is ilyen tartalom dominált. Az őket azonos beosztásban követők felkészítése is egyoldalúnak, őrzésközpontúnak tekinthető, mint ahogy ez a szakmai felkészítés jellemezte a nyolcvanas évek elejéig a testület személyi állományának oktatását, amikor a katonai képzés aránya fokozatosan csökkent, a határőrizeti tartalmú ismeretanyag aránya pedig emelkedett.

Ebben az időben a szervezethez került és azonos végzettséggel rendelkezők jelentős részét már a hetvenes évek elején felváltották a főiskolát végzett fiatalok, de túlnyomó többségük továbbra is határőrizet-centrikus felkészültséggel.

Ez a felkészítés csapat- és törzsvezetési ismereteket adott, amely a sorállománnyal való feladatellátással operált. Közülük csak azok szereztek tapasztalatokat a nagyobb létszámú hivatásos és polgári állomány vezetésére, irányítására, akik a FEP-ekre kerültek vezetőnek. Mindezek jelentős mértékben határozták meg szemléletüket, s nehezítették meg az átállást az évtizedekig alkalmazott katonai határőrizetről a rendészeti tevékenységre.¹³

A feladatok végrehajtása.

A feszült nemzetközi és belpolitikai körülmények között 1957-ben újjászervezték a fegyveres erőket és testületeket és a Határőrség 1957. március 1-től újra a Belügyminisztériumhoz került. A tömeges „disszidálási” hullám miatt 1957. év elején, a nyugati határon újratelepítették az aknazárat, a déli határon, pedig február 2-től visszaállították a határővezetést.

A tiltott határátlépések – akkori kifejezéssel a határsértések – száma az 1956–1957-es menekültáradat, majd a visszatérők hullámai után csökkent. Ezekben az években a tiltott határátlépést elsősorban a magyar állampolgárok kísérelték meg.¹⁴ Gyakoriak voltak a többnapos, nagy erőket igénybevevő határőr razziaik. A lakosság azonban egyre aktívabban segítette az államhatár őrzését, hozzájárulva a határőrség eredményességéhez.¹⁵

A technikai eszközöket folyamatosan korszerűsítették. 1961-ben a dobtáras PPS géppisztolyokat Kalasnyikov gépkarabélyra cserélték. GAZ terepjárókat és IFA tehergépkocsikat kapott a szervezet. Az Amfibiát 1963-ban rendszeresítették. A nyugati határon 1965–1970 között az aknamezőt fokozatosan felváltotta az elektromos jelzőrendszer.¹⁶

A nemzetközi helyzet barátságosabbá válását jelezte, hogy a határforgalom gyarapodott. Döntően a Varsói Szerződés országaival közös határon nőtt a határforgalomban résztvevők száma, de a soproni és szegedi ünnepi játékok idején a jugoszláv és osztrák határon is. Az előbbihez hozzájárult a közös ellenőrzés fokozatos bevezetése és az 1958-ban rendszerbe állított útleveállap, amely a szocialista országokba utazás alkalmával váltotta ki az útlevelet, és a személyi igazolvánnyal együtt volt érvényes. 1964. október 1-től a nagyobb határátkelőhelyekre Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) kirendeltségeket telepítettek meggyorsítva a vízumkiadást. A dinamikus forgalomnövekedéshez, az átkelőhelynyitásokhoz hozzájárult a Jugoszláviával 1966-ban kötött vízumegyezmény, később az 1970-es román–magyar kishatárforgalmi egyezmény.

A határforgalomban forgalomnövekedést csak egy rövid időre fogta vissza a Varsói Szerződés csehszlovákiai beavatkozása, amikor 1968. augusztus 20-tól a Határőrség érintett alegységei a csehszlovák határőrizeti szerveket semlegesítették, s október végéig e határszakaszon utazási korlátozásokat vezettek be. Új feladatot jelentett 1970-ben, hogy határátkelőhelyeken a vízumkiadást a Határőrség hatáskörébe utalták.

A BM Határőrség történetében az 1971–1989 közötti közel két évtized, a forgalom ellenőrzés, és annak hatékonyabbá, biztonságosabbá, gyorsabbá változtatása jegyében telt el.

1971-ben törvénnyel módosították a Határőrség szervezetét.¹⁷ A FEP-ek állománytáblájától törölték az útlevelkezelő csoportvezetői és a főútlevelkezelői beosztásokat.

Az ok a szervezet racionalizálása. De a forgalom növekedésének üteme a vártnál dinamikusabban emelkedett. Míg 1957-ben 1,2 millió határátlépést regisztráltak a határátkelőhelyeken, addig 1967-ben már 12,3 milliót. A forgalom emelkedésének üteme ezután sem csökkent. Sőt 1971-ben 15,8 millióra, Helsinki szellemének köszönhetően 1978-ra 47,8 millióra növekedett.¹⁸ Ilyen növekedési ütemet hivatásos állomány beállításával nem lehetett követni. A gyorsítás lehetőségét a sorozott állomány jelentősebb mértékű bevonásában látták a vezetők. A hegyeshalmi FEP-en 1971-ben, Kőszegen és Sopronban 1972-ben, végül 1973-tól valamennyi FEP-en alkalmazták a „baráti” határszakaszokon bevált segédútlevelkezelőket, akinek megnevezése ez utóbbi időponttól sorállományú útlevelkezelőre módosult.¹⁹ Képzésükre a csornai kiképzőbázist szakosították. A FEP-eken 1979-ben már az őrsökről elvont közel ezer sorhatárőr teljesített szolgálatot.²⁰

Gyors ütemben állítottak fel új FEP-eket: 1965-ben 24, 1980-ban már 35 működött. Közülük 11 több, 2–3 átkelőhellyel rendelkezett. A régieket folyamatosan bővítették. A folyamatos technikai fejlesztés ellenére, a totális biztonságra törekvés közben az ellenőrzési módszerek alig változtak, így az átléptetések terén a várt gyorsulás nem következett be.

Az 1970-as évek második felétől csökkent a fegyver- és lőszercsempészet, ám továbbra is nőtt a hamisított úti okmányok használata, sőt már előfordult kábítószer-csempészés is és az őrsök határszakaszain is folyt az embercsempészet. A magyar állampolgárságú határsértők száma 1972-től fokozatosan csökkent, de nőtt a külföldi, főleg román és NDK állampolgárok aránya, illetve a külföldi embercsempészek száma. A nyugati határ őrséin az elektromos jelzőrendszer jelzésire nem volt ritka az évi 300–400 riasztás. Az illegális határátlépési kísérletek növekedése és az átcsoportosítások a technikai fejlesztés ellenére jelentősen megterhelték a személyi állományt.

Fejlődött a kommunikációs eszközrendszer, az átkelőkön a géptávírókat kiszorította a telefax, s 1976-tól az úgynevezett kisszámítógépes rendszer telepítésével az elektronika is megjelent. Ez utóbbi üzemeltetésére a Határőrség – miközben az országban már mindenütt leépítés folyt – létszámfejlesztési lehetőséget kapott.

Jelentős változások képét vetítette előre az 1979. január 1-én életbe lépett a magyar-osztrák vízumkénszter megszüntetéséről szóló, 1978. május 5-én aláírt kormányközi egyezmény.²¹

A határforgalom növekedést mutató tendenciája könnyítéseket igényelt az ellenőrzés terén. De nálunk is érzékelhetővé váltak az 1980-as évektől a külföldön egyre erőteljesebben jelentkező terrorcselekmények, továbbá az ingatag közel-keleti helyzet és az iraki–iráni háború legális és illegális migrációt generáló hatása. Mindez újabb feladatokat, szigorítást, erő- és eszköz-átcsoportosítást, további technikai fejlesztéseket igényelt. A csernobili atomerőmű-szerencsétlenség is fokozta a Határőrség leterheltségét: a 42 határátkelőhelyen végzett sugárszint mérésbe 672 főt vontak be.

A határforgalom 1988-ban már 62,2 millió volt, vagyis 6 év alatt megduplázódott. Új útleveleket és úti okmányt rendszeresítettek. Hiába újultak meg azonban az útlevelek, a külföldre történő utazás-

hoz kiutazási engedélyre volt szükség, amit külön bebélyegzés formájában adtak meg, a „nyugatra” utazáshoz pedig csak az úgynevezett valutaigérvény birtokában.

Határórség a rendszerváltás után

Az 1989-es év történelmi sorsfordulót jelentett az ország és a Határórség életében. A Határórség országos parancsnoka még 1988-ban korlátozta a járőrök fegyverhasználatát: a menekülő határsértő ellen már a nyugati határon sem lehetett fegyvert használni.

A határmenti korlátozások felszámolása és a romániai belső helyzet a határsértők számának jelentős növekedésével járt. 1989 júliusig a határőrök 5 000 – többségében román és kelet-német – határsértőt tartóztattak fel. Az év második felében az utóbbiak határsértési kísérletei tömegessé váltak, ráadásul nőtt az erőszakos esetek száma is. Az augusztusban Fertőrákos térségében tartott páneurópai piknik alkalmával több száz NDK-állampolgár jutott át Ausztriába. Előfordult, hogy a nyugatra igyekvő határsértők a járőrt megtámadták.

Az egyre feszültebbé váló helyzetben a kormány döntött a nyugati határátkelők szeptember 11-i megnyitásáról az NDK-állampolgárok előtt. Az 1989 decemberi romániai népfelkelés idején a Határórség – rendőri erők bevonásával – megerősített szolgálatot látott el az érintett határszakaszon, valamint átsegítette azon a segélyszállítmányokat.

A nyugati határszakaszon az addigra már elavult Sz-100 elektromos jelzőrendszer (a „vasfüggöny”) lebontása 1989. május 2-án elkezdődött és 1990 októberében be is fejeződött. Továbbá a határsávi korlátozások feloldására is sor került.

A terület tisztjei 1990. december 18-án letették az esküt a Magyar Köztársaság alkotmányára. Ezzel megkezdődött a Határórség gyökeres átalakításának folyamata, amely a megszüntetéséig tartó folyamata.

Az ország migrációs szempontból a tranzit ország mellett „puffer” országgá vált. A határórség a gyorsan változó helyzethez, körülményeihez rugalmasan igazodott. Megőrizte működőképességét, gyorsította a megváltozott biztonsági rendszerbe történő integrálódását. A szervezet és tevékenység korszerűsítésére számtalan tervezet készült.²²

A déli határszakaszon bekövetkezett harci cselekményekre tekintettel több határátkelőhely forgalmát időlegesen szüneteltetni kellett, ezzel a romániai irányra terelődött át a tranzitforgalom.

A vezetés úgy ítélte meg, hogy az új határőrizeti rendszer sem nélkülözheti a sorállományt a tömeges migrációs nyomás esetén. Ezért védelmi eszközökkel történő megerősítéssel 1991 novemberében akciósorozatok állítottak fel. A környezetünkben kialakult helyzet szükségessé tette a Határórség védelmi feladatokra történő fokozottabb felkészítését. Ennek érdekében a déli határ megerősítésére került sor. Felkészültek az államhatár fegyveres védelmére és határrendészeti feladatok ellátására

Mindezek ellenére a régi, totális ellenőrzési rendszer nem volt beilleszthető egy demokratikus társadalmi rend értékei, normái közé. Nem volt szükség az addig alkalmazott túlbiztosításra. Gyakorlatilag ugyan féloldalasan, de elkezdődött a szervezet rendészeti szervezetté alakítása.²³ Az országos parancsnokságon 1992. március 1-gyel rendészeti és szervezési főigazgatóságot és a gazdasági igazgatóságot állítottak fel. Az év folyamán három alkalommal történt állománytábla módosítás. Befejeződött valamennyi határforgalmi kirendeltség átállása hivatásos és polgári állományúvá történő komplex átszervezése.²⁴

A határforgalom ellenőrzési rendszer alkalmazkodott a kialakult helyzethez²⁵ és a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai koncepciójában megfogalmazott elvekhez. Az új szelektív–differenciált határforgalom ellenőrzési rendszer az időközben kiadott intézkedések hatására jól működött.²⁶ A kilencvenes évektől állandósult az évi 100–115 milliós személy és 34–37 milliós járműforgalom. Az utasok meghatározó többsége a közúti határátkelőhelyeket vette igénybe, közülük is legtöbben a 14 nagy átkelőhelyet, ahol az összforgalom kétharmada bonyolódott le.²⁷

Amikor Ausztria 1995. május 26-án a Schengeni Egyezményhez csatlakozott, amellyel Ausztriával közös határszakaszunk az Európai Unió külső határává vált, az osztrákok szigorították a határellenőrzést. Ez szervezeti korrekciókat vont maga után.

A folyamatos átszervezések eredményeként felszámolták a zalaegerszegi és soproni igazgatóságokat. Budapesti Határőr Igazgatóság elnevezéssel összevonásra került a Budapesti Határforgalmi Igazgatóság és a Biztosító és Kiszolgáló Igazgatóság. Ezzel csökkent a vezető szervezetek száma, befejeződött a határőrizeti kirendeltségek teljes hivatásos állományúvá történő átszervezése. Kialakították a Győri és Szombathelyi Határőr Igazgatóság új határőrizeti rendszerét. Elfogadták a határforgalom-ellenőrzés nemzetközi chartáját.

A délszláv viszonyok normalizálódásának megkezdődésével, javultak a magyar-jugoszláv kapcsolataink. A határórségi viszonylati parancsnokság²⁸ eredményesen tevékenykedett. Többszöri működtek.

A Határórségtől 1995-ben az 809 hivatásos és közalkalmazott eltávozott, mellyel szemben 1 098 fő felvételére került sor. Összesen 4 931 fő sorállomány maradt a határórségnél. A felvételek ellenére közel 1 000 hivatásos státusz feltöltetlen maradt.²⁹

A délszláv kapcsolatok tovább normalizálódtak. Megkezdődött 1996. szeptember 1-től a 9 hónapos sorkatonai szolgálati időre történő átállás,³⁰ és folytatódott a teljes hivatásos szervezetre történő átterés előkészítése. Az új szolgálati törvény alkalmazására való felkészülés során végrehajtották az állomány ideiglenes besorolását.³¹

Az 1997. év meghatározó tényezője volt a határőrizetről szóló törvény.³² Az illetékességi területek törvényi beszabályozása kirendeltségek összevonását is eredményezte. Kormányhatározat alapján megkezdődött a Határórség szervezetének továbbfejlesztése. Megkezdődött a sorállomány kivonása, amely 1998-ban fejeződött be.³³

Az 1998. év volt az első év, amikor a határőrizeti törvény, az idegenrendészeti törvény, az útlevél-törvény és a menekültügyi jogszabályok már az év teljes időszakában hatályosak voltak.³⁴ A határőrizeti feladatok végrehajtását az egyre aktívabbá váló délkelet–északnyugat irányú, valamint a koszovói válság kiéleződésével összefüggően növekvő illegális migráció, a szervezett nemzetközi bűnözés – különösen az ember és gépjármű csempészet – elleni küzdelem határozta meg.³⁵

A határforgalom ellenőrzésben új, kiemelt feladatot jelentett a külföldre utazásról szóló törvény³⁶ végrehajtása, a körözési, figyelőztetési rendszer korszerűsítése, a vízumkiadás szabályozása, a lopott gépjárművek felfedezésére kidolgozott integrált ellenőrzési technológia bevezetése, az automatizált határforgalom-ellenőrzési rendszer kidolgozása.³⁷

A közösségi szállásokon az év második felében naponta átlagosan 1 500 fő tartózkodott. A szállásokon rendszeressé váltak az éhségstrájkok, a rongálások, az erőszakoskodások, a szökések.

A törvényi háttér 1999. évre kiteljesedett. Meghatározóvá vált a rendészeti arculat. A Határórség az uniós csatlakozásra való felkészülés döntő szakaszába lépett. Elkészült a fejlesztési terv, intenzívvé vált a nemzetközi együttműködés, valamint a célprogramokban biztosított források felhasználása. Az idegenrendészeti és büntető jogszabályok szigorítását a határórség hatósági jogosultságának kibővítése követte.³⁸

Ez volt az első teljes év, amikor a Határórség sorállomány nélkül látta el feladatát. A feladatellátás külső körülményei is változtak. Szükségessé vált az ellenőrzési rendszer megújítása, a korrupció elleni hatékony fellépés eszköztárának bővítése.³⁹

A permanens átszervezés az állomány körében bizonytalanság érzetet és nyugtalanságot keltett, hiszen alig egy fél év múlva ismét új állománytábla lépett hatályba, melynek nyomán a határórség létszáma 10 000 fő alá csökkent.

Jelentős vezetői változások történtek. Megalakításra került a BÁH, hatályba lépett a szervezett bűnözés elleni törvénycsomag. Az Európai Unióhoz csatlakozás előkészületei közé tartozott az országos parancsnoki biztos kinevezése.⁴⁰ Az Európai Unió tenderek és az orosz államadóság jelentős technikai fejlesztés forrásai voltak.

Állandósult a létszámihiány. Az EU szakértők kezdeményezésére új szervezeti elemeket állítottak fel, például: központi nyomozó osztályt, bűnügyi elemző–értékelő osztályt, bevetési főosztályt, elemző–értékelő osztályt, integrációs és stratégiai tervező osztályt, igazgatási és koordinációs főosztályt. Folytatódott az uniós követelményeknek megfelelő szervezeti struktúra kialakítása. Kiteljesedett a határregisztrációs rendszer, elkészült a komplex határátkelőhely fejlesztési koncepció (újak létesítése, meglévők korszerűsítése).⁴¹ Közös kapcsolattartási szolgálati hely létesült Hegyeshalom–Nickelsdorf határátkelőhelyen. Új technikai eszközök jelentek meg például mobil hőkamerák, új járőrhajók stb.

A közbiztonság védelmének erősítésére a határvadász századok alkalmazását a határőrizeti rendszer második lépcsőjéből az első lépcsőbe helyezte át, mintegy ezer fővel növelve a határőrizeti kirendeltségek járőrözési létszámát.

A távközlési rendszer fejlesztése eredményeként lehetővé vált a SIS nemzeti alrendszer, a központi nyilvántartások, a Robotzsaru 2000, a határregisztrációs rendszer elérése, illetve üzemeltetése. Megvalósultak a HS-200 jelentősszolgálati rendszer telepítésének feltételei. Az átkelőhely nyitások és bővítések informatikai feltételei biztosítottak voltak. A kifelé irányuló mozgás az osztrák viszonylatra koncentráldott. A bevetés–irányítási szervezeteket 2002. május 1-én hozták létre, módosultak a bevetési, az ellenőrzési és felügyeleti és informatikai szervezetek is.⁴²

A személyi állomány képzésében az Európai Unió ismeretek és a schengeni követelmények elsajátítására irányuló felkészítés került előtérbe.

A Határőrség 2003-ban már az Európai Unióhoz történő csatlakozáshoz szükséges és a schengeni működést mind jobban megközelítő határellenőrzési rendszer kialakításával és fenntartásával látta el feladatát.⁴³ Megkezdődött az európai Uniónak és a schengeni követelményeknek megfelelő szervezet kialakítása. A társzervekkel közösen működtetett migrációs szűrőháló kiváló teljesítményt produkált.

Magyarország 2004. május 1-én csatlakozott az Európai Unióhoz, ezzel Ausztriával ideiglenes schengeni külső, Szlovéniával és Szlovákiával belső uniós határvonal alakult ki. Az Ukrajnával, Romániával, Szerbia–Montenegróval és Horvátországgal közös határszakaszon az Európai Unió külső határa jött létre.⁴⁴

A 2004-ben módosított alkotmány alapján 2005. január 1-től megváltozott a Határőrség jogállása. Országos hatáskörű, alapvetően rendészeti⁴⁵ feladatokat ellátó, fegyveres rendvédelmi szervezetté vált, amely 2006 júniusáig a Belügyminisztérium, majd – a rendőrségbe történő beolvasztásáig – az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium felügyeletével működött.

A szervezet korszerűsítése során a határőrizeti és a határforgalmi kirendeltségek összevonásával 63 határrendészeti kirendeltséget hoztak létre, és ennek megfelelően módosult a területi és a központi szervezeti egységek struktúrája is. A határőr igazgatóságok elsődlegesen az államhatáron és Budapesten (a légi és a vízi határátkelőhelyeken), de összességében az ország egész területére kiterjedő illetékességgel működtek. Az igazgatóságok, mint területi szervezetek, irányították a helyi szervezeteket, konkrétan a határrendészeti kirendeltségeket, a büntügyi és felderítő szolgálatokat, az idegenrendészeti központokat.

A bűnözés elleni harc érdekében 2004. május 1. után létrejött az integrált vezetési központ

A nemzetközi bűnözés elleni hatékonyabb fellépést szolgálta a szomszédos országokkal kialakított szoros együttműködés a szolgálati feladatok és a nyomozati cselekmények területén.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után a Határőrség folytatta a felkészülését arra az időszakra, amikor Magyarország is a schengeni övezet tagja lesz. A felkészülés során tovább folytatódott a technikai eszközök korszerűsítése. A fejlesztések célja a külső határokon a határőrizet megerősítése, az ország belső területein a mélységi ellenőrzések hatékonyságának javítása, az adatszolgáltatási képesség növelése és a nemzetközi büntügyi együttműködés feltételeinek javítása volt. A schengeni tagság felé vezető út egyik állomása volt a határátlépési pontokhoz kapcsolódó jogalkotási és szervezési tevékenység is.

Közös kapcsolattartási szolgálati helyeket hoztak létre, 2007. november 1-től pedig a magyar-szlovák határon a két ország határrendészeti⁴⁶ szervezetei közös járőrszolgálatot vezettek be.

Határőrség létszáma 2007. december 31-i, a megszüntetés előtt 11 622 fő volt, ebből 7 013 fő látott el határrendészeti (határforgalom ellenőrzési és határőrizeti), 468 büntügyi és felderítő, 679 idegenrendészeti szolgálatot, 1 688 hajtott végre a bevetési egységek kötelékében mobil ellenőrzési feladatokat, és 1 774 dolgozott vezetési, humán, gazdasági szerveknél, illetve oktatási és háttérintézményekben.

Az Európai Unió szakemberei Magyarországot a schengeni övezetbe történő csatlakozásra felkészültnek nyilvánították. A 2007. december 21-i csatlakozás után,⁴⁷ az osztrák és – a hazánkkal egy időben csatlakozott – szlovén és szlovák határszakaszon teljesen megszűnt az ellenőrzés, a határ immár bárhol átléphetővé vált. A román határszakasz az Európai Unió belső, ám egyben a schengeni övezet külső határa is volt, így ott csak a vámellenőrzés szűnt meg, a határforgalomé megmaradt, miként a határőrizet is. Az ukrán, szerb, horvát határszakaszon, az Európai Unió külső határán a határőrizetben és a határforgalom-ellenőrzésben a külső határok átlépésére vonatkozó szigorú szabályok érvényesülnek

2007. december 31-el megszűnt a Határőrség nemcsak mint elnevezés, de mint önálló szervezet is. Most már ott tartunk, hogy „volt egyszer egy Határőrség”.

1990-től eltelt időszakban a Határőrség teljes személyi állományának rugalmasságát, fejlődőképességét bizonyította, hogy több mint 30 törvényt, a kapcsolódó kormány és miniszteri rendeleteket, 25 visszafogadási egyezményt, és több mint 80 – többszörösen megújított – nemzetközi szerződést, vagy megállapodást volt képes feldolgozni, beépíteni szervezetének eljárási rendszerébe. Katonai szervezetről rendészeti⁴⁸ szervezetté átalakulása során mindvégig megőrizte intaktságát eredményességét. Megfiatalodott, felkészült állománya családással fogadta a szervezet minden szintjére kiterjedő beolvasztást.

Jegyzetek:

¹ 3 468/1963. MFMPK. sz. hat.

² 87/1989. MT. r. ; 3.468/1963. MFMPK. sz. hat. ; 6/1989. BM. r. ; 1989/15. ET. tvr. ; 1989/19. ET. tvr. ; 1989/XXIX. tv.

³ HI. OP. conv. a Határőrség 1989.évi jelentése.

⁴ 1997/XXXII. tv. ; 1997/CXXXIX. tv. ; 1998/XII. tv.

⁵ 1997/XXXII. tv.

⁶ 8/2000. HÖR. OPK. PCS.

⁷ 3 388/1957. MT. hat.

⁸ 2 046/1989. MT. hat.

⁹ HI. OP. conv. a Határőrség 1996. évi munkájáról jelentés.

¹⁰ 1996/XLIV. tv.

¹¹ A megváltozott körülményekből fakadóan a testület működését szabályozó legfontosabb szabályzatokat módosították, illetve újakat bocsátottak ki.

¹² 1997/XXXII.tv. ; 2.013/2001. Korm. r. ; 2 365/2002. Korm. r.

¹³ A határőrizet és a rendészet szembeállítása értelmetlen. Nem csupán azért, mert az ezredforduló időszakától – doktríner szemléletmódból fakadóan – a rendészet fogalmát bizonyos körök igyekeztek átértelmezni és a rendvédelem fogalmkörének tartalmára kiterjeszteni. A vizsgált időszakban a határőrizet cselekvési térénuma és metodikája jelentős mértékben módosult ugyan, ez azonban nem abból fakadt, hogy az alapfeladatai megváltoztak, hanem abból, hogy a jogszabályi környezet, az államszerkezet, maga a társadalom változott. A testület feladata a határrend betartatása, a határforgalom ellenőrzése és a határvonal őrzése maradt. E tevékenységek azonban alapos módosítási folyamat sorozataként végül is szinte teljes egészében elenyésztek, illetve minimálisra zsugorodtak. A szervezeteket a feladatkörük határozza meg másodlagos, hogy ezen feladatok ellátására mely metodika alkalmazása a legcélravezetőbb. Ezt nyilvánvalóan a körülmények is befolyásolják, mint ahogyan arra a szerző tanulmányában kitűnően rámutat. Márpedig a határőrség nem a honvédelmi, hanem a rendvédelmi struktúra részét képezte. Honvédelmi feladatok ellátására a testület alkalmatlan volt. Az a körülmény, hogy a szervezet belső függelmi viszonyai katonaiak voltak és sorozott állományt is alkalmazott teendői eredményes ellátása érdekében nem jelentette azt, hogy honvédelmi szervezet lett volna.

Álláspontunk szerint – mivel a határőrség fennállása során azonos feladatrendszert látott el – vagy mindvégig rendvédelmi testületek minősíthető, vagy sohasem. Azzal azonban nem lehet egyetérteni, hogy az alapfeladat változása nélkül csupán a körülmények alakulásából fakadó metodika módosulásai miatt különböző típusú szervezetnek lehetne tekinteni egy testületet. Nyilvánvaló ugyan, hogy a határőrség életében jelentős változásokat eredményezett a sorozott állományról a hivatásos állomány alkalmazására történő áttérés stb. Ettől azonban a testület mindvégig a magyar rendvédelmi rendszer része maradt, mint ahogyan a határőrséget befogadó testület a rendőrség is a magyar rendvédelem része. A határőrizet – bármely metodika kerül előtérbe, feladatainak megvalósítása érdekében – a mindenkori rendvédelem része, akár önálló szervezetben valósítják meg, akár egy másik szervezet feladatrendszerébe tagolva, mint napjainkban. Ezzel nyilvánvalóan szemben áll a határvédelem, amely pedig a mindenkori honvédelem része. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a határvédelmi szervezetek nem kaphatnak részhatárőrizeti feladatokat és fordítva. Az együttműködésből fakadó teendők végzése azonban a helyzetet alapvetően nem változtat. Történelmi távlatokban értelmezhetetlen és alkalmazhatatlan a múlandó aktuálpolitikai igényeket kielégítő, egy konkrét helyzethez igazodó kifejezésnek szervezettípusként történő alkalmazása. A katonai és rendészeti terminológia szembeállítását a téveszmét sugallja, mintha a katonai függelmi viszonyok és a rendvédelem – szerintünk helytelen terminológia használatával a rendészet – két összeférhetetlen dolog volna, ahol a rendészet magasabb fokú és a demokratikus jogállamhoz közelebb állna. Ez pedig tárgyi tévedés, amelynek a helytelenségét a történelem számos európai országban bebizonyította. Ezen országokban a csendőrség – amely katonai függelmi viszonyok szerint működik – több évszázada eredményesen szolgálja a polgári demokráciát. (a szerk.)

¹⁴ Az 1962-ben megjelent új büntető törvénykönyv a tiltott határátlépés kísérletét és az előkészületi cselekményt is szigorúan büntette. Az 1962-ben kibocsátott új határőrizeti szabályzat már az új törvényhez igazodott. A határőrség eredményessége 85–90 %-os volt.

¹⁵ HI. OP. conv. a Határőrség 1960., 1961., 1971. és 1972. évi jelentései.

¹⁶ 017/65 BM.PCS. a déli határóv megszüntetéséről.

¹⁷ 1971/10. tvr.

¹⁸ HI. OP. conv. 1971. és 1979. a kishatárforgalmi kimutatások.

¹⁹ HI. OP. conv. a határőrség 1971. és 1979. közötti éves jelentései.

²⁰ HI. OP. conv. a határőrség 1979. évi jelentései.

²¹ A határátkelőhelyeken 1988-ban 479 917 darab vízumot adtak ki, e szám 1989-ben – a vízumegyezmény eredményeként – 202 070 darabra csökkent.

HI. OP. conv. a határőrség 1988. és 1989. évi jelentései.

²² HI. OP. conv. 1989 javaslat a határforgalom ellenőrzés könnyítésének megvalósítására, az új határforgalom ellenőrzési koncepció bevezetésére.

²³ V. ö. 13. sz. jegyzettel (a szerk.)

²⁴ HI. OP. conv. a határőrség 1992. évi munkájáról jelentés.

²⁵ 1989/XXVIII. tv.

²⁶ 1993/XLVI. tv. ; 1993/LXXXVI. tv. ; 1993/CX. tv. ; 1994/XXXIV. tv. ; 1995/C. tv.

²⁷ KOVÁCS

²⁸ A parancsnokságot a nemzetbiztonsági kabinet határozata alapján 1995. augusztus 23-ai állították fel.

²⁹ HI. OP. conv. a határőrség 1995. évi jelentése.

³⁰ A határőrség rendszeresített sorállományú státuszainak száma 8 177 fő volt.

³¹ 1996/XLIII. tv.

³² 1997/XXXII. tv.

³³ 1997/XXXII. tv. ; 73/1997. OGY. hat. ; 2 141/1997. Korm. hat.

³⁴ 1994/CXXXIX. tv. a menedékjogról.

³⁵ HI. OP. conv. a határőrség 1998. évi jelentése.

³⁶ 1998/XII. tv. ; 94/1998. OGY. hat. ; 2 221/1998. Korm. hat.

³⁷ V. ö. 35. sz. jegyzettel

³⁸ 1999/LXXV. tv.

- ³⁹1999/LIV. tv.
⁴⁰8/2000. OP. PCS.
⁴¹Határőrség szolgálati szabályzata.
⁴²21/2001. BM. ut.
⁴³2 013/2001. Korm. r. ; 2 365/2002. Korm. hat. ; 1/2004. BM-IM. r.
⁴⁴12/2005. OP. PCS.
⁴⁵V. ö. 13. sz. jegyzettel.
⁴⁶V. ö. 13. sz. jegyzettel.
⁴⁷2007/LXXXVIII. tv. ; 2007/LXXXIX. tv. ; 2007/XC. tv. ; 2 118/2006. Korm. hat.
⁴⁸V. ö. 13. sz. jegyzettel.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

LEVÉLTÁRI DOKUMENTUM- ÉS IRATTÁRAK

HI. OP. conv. — HI Országos Parancsnokság convolutum

KÉZIRATOK

KOVÁCS — KOVÁCS Gyula hőr. ezredes 1999. júliusi országos parancsnoki tájékoztatójának az anyaga. Kézirat a szerző birtokában.

SZABÁLYZATOK

Határőrség szolgálati szabályzata. — Határőrség szolgálati szabályzata. Budapest, 2001, BM.

JOGSZABÁLYOK, PARANCSONOK, UTASÍTÁSOK, INTÉZKEDÉSEK

- 1989/XXIX. tv. — 1989/XXIX. tv. a ki- és bevándorlásról.
 1989/XXVIII. tv. — 1989/XXVIII. tv. a külföldre utazásról és az útlevélről.
 1993/XLVI. tv. — 1993/XLVI. tv. a statisztikai adatszolgáltatásról.
 1993/LXXXVI. tv. — 1993/LXXXVI. tv. a külföldiek beutazásáról és magyarországi tartózkodásáról.
 1993/CX. tv. — 1993/CX. tv. a honvédelemről.
 1994/XXXIV. tv. — 1994/XXXIV. tv. a rendőrségről.
 1994/CXXXIX. tv. — 1994/CXXXIX. tv. a menedéjogról.
 1995/C. tv. — 1995/C. tv. a vámjogról, a vámeljárásról, valamint a vámigazgatásról.
 1996/XLIII. tv. — 1996/XLIII. tv. a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról.
 1996/XLIV. tv. — 1996/XLIV. tv. a hadköteles katonák szolgálati viszonyáról.
 1997/XXXII. tv. — 1997/XXXII. tv. a határőrizetről és a Határőrségről.
 1997/CXXXIX. tv. — 1997/CXXXIX. tv. a menedéjogról.
 1998/XII. tv. — 1998/XII. tv. a külföldre utazásról
 1999/LIV. tv. — 1999/LIV. tv. az Európai Unió büntügyi információs rendszere és a nemzetközi büntügyi rendészeti együttműködés és információcsere.
 1999/LXXV. tv. — 1999/LXXV. tv. a szervezett bűnözésről.
 2007/LXXXVIII. tv. — 2007/LXXXVIII. tv. a Magyar Köztársaság alkotmányáról szóló 1949/XX. tv. módosításáról.
 2007/LXXXIX. tv. — 2007/LXXXIX. tv. az államhatárról.
 2007/XC. tv. — 2007/XC. tv. a rendőrségről szóló 1994/XXXIV. tv. módosításáról.
 1971/10. tvr. — 1971/10. tvr. a fegyveres erők és a fegyveres testületek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról
 3 388/1957. MT. hat. — 3 388/1957. MT. hat.
 3 468/1963. MFMPK. sz. hat. — 3 468/1963. MFMPK. sz. hat.
 017/65 BM. PCS. — 017/65. BM. PCS. a déli határvonal megszüntetéséről.
 2 002/1969. Korm. r. — 2 002/1969. Korm. r. a nyugati határvonal megszüntetéséről, illetve határsáv és jelzőrendszer létrehozásáról.
 01/1969. BM. PCS. — 01/1969. BM. PCS. a 2 002/1969. Korm. hat.-ban foglaltak megvalósításáról.
 6/1989. BM. r. — 6/1989. BM. r. a határsávval összefüggő korlátozások megszüntetéséről.
 1989/15. ET. tvr. — 1989/15. ET. tvr. a menekültek helyzetéről.
 1989/19. ET. tvr. — 1989/19. ET. tvr. a menekültek jogállásáról.
 87/1989. MT. r. — 87/1989. MT. r. a nyugati és a déli határsáv megszüntetéséről.
 101/1989. MT. r. — 101/1989. MT. r. a menekültek jogállásáról.
 2 046/1989. MT. hat. — 2 046/1989. MT. hat.
 2 141/1997. Korm. hat. — 2 141/1997. Korm. hat. a határőrség szervezeti fejlesztéséről.
 73/1997. OGY. hat. — 73/1997. OGY. hat. a határőrség fejlesztéséről.
 94/1998. OGY. hat. — 94/1998. OGY. hat. a Magyar Köztársaság biztonság- és védelem-politikájáról.
 2 221/1998. Korm. hat. — 2 221/1998. Korm. hat. a szervezett bűnözés elleni koordinációs bizottságról.
 8/2000. HÖR. OP. PCS. — 8/2000. HÖR. OPK. PCS.
 21/2001. BM. ut. — 21/2001. BM. ut. a Schengen-i információs rendszer magyarországi előkészítése és megvalósítása.
 2 013/2001. Korm. r. — 2 013/2001. Korm. r. határőrizeti rendszer szabályozására.
 2 365/2002. Korm. hat. — 2 365/2002. Korm. hat. a határátkelőhelyek fejlesztéséről.
 1/2004. BM-IM. r. — 1/2004. BM-IM. r. a határőrség nyomozó hatóságáról.
 12/2005. OP. PCS. — 12/2005. OP. PCS. az Útlevelkezelő Szabályzat módosítására.
 2 118/2006. Korm. hat. — 2 118/2006. Korm. hat. a rendőrség és a határőrség integrációjának előkészítéséről.

Technikai rövidítések:

A.	=	acta (irat)
ÁVH.	=	Államvédelmi Hatóság
BKH.	=	Belső Karhatalom
BM.	=	Belügyminisztérium
BTK.	=	Bölcsészettudományi Kar
ELTE.	=	Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem
conv.	=	convolutum (gyűjtemény)
fasc.	=	fasciculus (köteg)
HM.	=	Honvédelmi Minisztérium
HÖR.	=	Határórség
lad.	=	ladula (doboz)
MT.	=	Mnisztertanács
MTA.	=	Magyar Tudományos Akadémia
PCS.	=	Parancs
PK.	=	Prancsnok
r.	=	rendelet
ut.	=	utasítás